

games that the inexhaustible possibilities of education between children of junior school age and preschoolers are laid down, and their content and rules put the participants in terms that require them to act together, to regulate their behavior, be fair, honest and demanding. It is noted that special importance in the formation of benevolence between children of both age groups has communication through books, through joint labor activity. That achieving a positive result can only be able to coherent the work of the teachers of elementary classes and educators.

Key words: educational complex "School-Kindergarten", children of preschool age, junior schoolchildren, communication between children.

УДК 373.5.016:94(100)

Яніна Камбалова

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0003-2886-7696

DOI 10.24139/2312-5993/2021.08/031-044

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ ПРО СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК СТАНОВО-ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ НА УРОКАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ У 7 КЛАСІ

Метою статті є огляд методики формування історичних знань споживачів освітніх послуг 7 класу про створення та розвиток станово-представницьких органів у західноєвропейських країнах в епоху Середньовіччя як складової частини загальної системи історичних знань школярів. Автором проаналізовано особливості формування історичних знань на емпіричному та теоретичному рівнях. Наведено різноманітні методичні прийоми, які можуть бути використані вчителями у процесі формування системи історичних знань про створення та розвиток станово-представницьких органів у західноєвропейських країнах в епоху Середньовіччя на уроках всесвітньої історії у 7 класі.

Ключові слова: емпіричний та теоретичний рівень знань, історичний факт, історичне уявлення, історичне поняття.

Постановка проблеми. Процес модернізації системи освіти в Україні на сучасному етапі має відповідати потребі суспільства в освічених та мислячих людях. Одним із ключових завдань сучасної історичної освіти є формування в споживачів освітніх послуг наукової історичної свідомості, яка є відносно самостійною складовою суспільної свідомості людини. На думку української дослідниці В. Прокопчук, школа – це, насамперед, соціальний інститут, що формує основи історичної свідомості (Прокопчук, с. 10).

Першою складовою формування історичної свідомості є система історичних знань. У своїй публікації А. Шевченко та С. Камаралі наголошують на важливому значенні історичного знання для інтелектуального й морального становлення особистості, розвитку її самоусвідомлення та потреб у громадянській самореалізації (Шевченко та Камаралі, 2021, с. 81).

Власне історичні знання – це сукупність відкритих історичних наукових фактів та сформованих на їхній основі уявлень, понять, суджень, умовиводів, концепцій і теорій. Відбір історичних знань відповідно до вікових особливостей споживачів освітніх послуг і дидактичних завдань складає навчальний історичний матеріал із конкретних тем.

Споживачі освітніх послуг, опановуючи певний історичний матеріал, знайомляться з певним обсягом інформації, а вже осмисливши цю інформацію, набувають власних історичних знань, які знаходять своє відображення в таких дидактичних категоріях: історичні уявлення, поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, судження та умовиводи. Проблемою нашого дослідження є процес формування системи історичних знань споживачів освітніх послуг про створення та розвиток станово-представницьких органів у західноєвропейських країнах в епоху Середньовіччя на уроках всесвітньої історії у 7 класі.

Аналіз актуальних досліджень. Питанням формування системи історичних знань споживачів освітніх послуг завжди приділялася достатня увага вченими-методистами та практиками. Проблему структури шкільних історичних знань проаналізовано ще в підручниках з методики викладання історії радянського періоду.

Методикою формування історичних уявлень споживачів освітніх послуг загальноосвітньої школи активно займалися радянські вчені-методисти Н. Дайрі, П. Лейбенгруб, П. Некрасов та інші.

Відомий радянський методист О. Вагін у своєму підручнику «Методика викладання історії в середній школі» розглядав значення історичних уявлень та шляхи їх створення, формування історичних понять.

Засвоєння системи історичних понять вважав одним із найважливіших завдань шкільного курсу історії видатний український методист радянського періоду Л. Мельник.

У підручнику для студентів ЗВО «Методика навчання історії в школі» відомих українських фахівців у галузі методики навчання О. Пометун та Г. Фреймана «Методика навчання історії в школі» проаналізовано такі методичні проблеми: історичні факти і їх класифікація; теоретичний матеріал в історичних курсах; емпіричний і теоретичний рівні засвоєння споживачами освітніх послуг навчального історичного матеріалу; співвідношення фактів і теорії в курсах основної школи.

Знана українська науковця О. Савченко у своєму підручнику для студентів педагогічних факультетів «Дидактика початкової школи» наголошує на тому, що навчальний історичний матеріал складається з

компонентів, які притаманні самій історичній науці: історичних фактів і теорії, а також способів опрацювання історичного матеріалу, теоретичних і методологічних основ історії як науки (під ними розуміють основні принципи, підходи до вивчення історичного процесу, форми і способи наукового пізнання) (Савченко, 1997, с. 39).

Ще одна українська дослідниця В. Прокопчук у своїй публікації «Формування історичних уявлень школярів» пояснює структуру історичних знань споживачів освітніх послуг та особливості формування історичних уявлень залежно від віку школярів.

В. Артюх у своїй публікації аналізує особливості такої категорії історичних знань, як історичний факт та обґрунтовує необхідність оцінки фактів істориками (Артюх, 2016).

Одним із напрямів наукового пошуку сучасного українського дослідника С. Терна є ознайомлення споживачів освітніх послуг із системою понять історичних курсів. Зокрема, він досліджував такі проблеми, як умови формування наукових понять; структура і способи визначення історичних понять; класифікації та шляхи формування понять; науково-технологічні засади формування історичних понять.

Автори сучасного російського навчального посібника «Практикум з методики викладання історії в школі» М. Короткова та М. Студенікін пропонують до розгляду прийоми і засоби емпіричного вивчення історичних фактів; навчання прийомам пізнання фактичного матеріалу; прийоми і засоби вивчення теоретичного матеріалу. Інший російський авторський колектив у складі Є. Вяземського та О. Стрелової у своєму підручнику «Теорія та методика викладання історії» теж розглядають методичні прийоми формування системи історичних знань споживачів освітніх послуг.

У цих дослідженнях проаналізовано загальні вимоги до формування різних категорій системи історичних знань у процесі навчання історії в закладах загальної середньої освіти.

Мета статті: розглянути методику формування системи історичних знань споживачів освітніх послуг у процесі навчання шкільних курсів історії на прикладі формування знань про створення та розвиток станово-представницьких органів у європейських країнах в епоху Середньовіччя на уроках всесвітньої історії у 7 класі.

У процесі виконання сформульованих наукових завдань застосовувалися такі **методи дослідження:** методи структурного аналізу для пояснення методики формування сукупності історичних знань у споживачів освітніх послуг; метод компонентного аналізу, категоріальний

та структурно-функціональний методи в процесі пояснення особливостей формування окремих категорій історичних знань.

Виклад основного матеріалу. Здобуті споживачами освітніх послуг у процесі шкільних курсів історії знання знаходять своє конкретне відображення в історичних уявленнях, поняттях, судженнях, умовисновках, концепціях, теоріях.

Як вважає В. Прокопчук, структура історичних знань виглядає таким чином: історичні уявлення – історичні поняття – знання про закони та закономірності історичного процесу (Прокопчук, с. 10).

Оптимальне поєднання фактичного й теоретичного матеріалу в кожному конкретному історичному курсі визначається з точки зору методологічних положень про емпіричний і теоретичний рівні пізнання. Ще в 50-х рр. минулого століття відомі радянські науковці В. Кедров та С. Рубінштейн обґрунтували необхідність виокремлювати два рівні знань: емпіричний і теоретичний. Згодом логічний та психологічний аспекти зазначених способів пізнання розробили такі вчені, як М. Вахтомін, В. Давидов, В. Копнін, О. Леонтьєв.

На думку видатної української дослідниці О. Савченко, у процесі навчання учні насамперед засвоюють історичний матеріал, представлений двома основними компонентами: історичними фактами і теорією (Савченко, 1997, с. 39).

Емпіричне вивчення минулого потрібно для формування у споживачів освітніх послуг системи уявлень про історичні факти, розвитку репродуктивної і творчої уяви, образної пам'яті та мислення, формування прийомів самостійної навчальної роботи, виховання у споживачів освітніх послуг інтересу до історії людства. Емпіричне вивчення минулого потрібно для формування у споживачів освітніх послуг системи уявлень про історичні факти, розвитку репродуктивної і творчої уяви, образної пам'яті та мислення, формування прийомів самостійної навчальної роботи, виховання у споживачів освітніх послуг інтересу до історії людства.

На думку українських науковців О. Пометун та Г. Фреймана, школярі на емпіричному рівні, насамперед, працюють із фактами, представленими в навчальних підручниках і посібниках, наукових та науково-популярних публікаціях, історичних документах, персональних джерелах, наочних засобах, художніх творах на історичну тематику та інших джерелах інформації, що містять відомості про важливі події і явища, їхні особливості і атрибути (Пометун, 2006, с. 63). Отже, історичні факти засвоюються

споживачами освітніх послуг на емпіричному рівні, тобто із зовнішньої сторони у вигляді образів, картин історичного минулого.

Історичний факт є найдрібнішою одиницею системи історичних знань, знання про минуле, достовірність якого доведена історичною наукою. Особливістю історичного факту є його неповторність і невідтворюваність.

Як пояснено у філософському словнику за редакцією В. Шинкарука, історичний факт – це дійсна подія (Шинкарук, 1986, с. 712).

Основу фактичного матеріалу складають безпосередньо факти, які систематизуються й узагальнюються в історичних подіях, явищах та процесах. Тому, за однією з класифікацій, історичні факти поділяють на три види: факт-подія, факт-явище та факт-процес.

Історична подія – сукупність взаємопов'язаних історичних фактів, що характеризують обмежений у просторі і часі логічно завершений фрагмент минулого. Розрізняють прості події, котрі вміщують невелику кількість фактів і складні, котрі вміщують в себе кілька подій.

Історичне явище – комплекс рис аналогічних фактів, які зберігалися на певній території протягом історичного періоду і певним чином є його ознаками. Історичний процес – це ланцюг взаємопов'язаних у часі причинами і наслідками подій.

Історична закономірність – це суттєві зв'язки між історичними явищами, які здатні повторюватися.

За ще одним видом класифікації визначають головні та неголовні історичні факти. Головними називають ті історичні факти, без яких неможливо зрозуміти сутність історичного етапу чи періоду, що значно вплинули на розвиток суспільства, залишили глибокий слід у суспільному житті і саме тому є важливими для формування у школярів історичних понять, ціннісних орієнтацій та світоглядних ідей. На виділення головних фактів учителя націлює Держаний стандарт і навчальна програма дисципліни, але остаточну їх добірку складає сам учитель. У 7 класі, ознайомлюючись із процесом створення станово-представницьких органів у західноєвропейських країнах на емпіричному рівні, споживачі освітніх послуг мають ознайомитися з головними історичними фактами про виникнення нової форми правління – станово-представницької монархії та видами різних станово-представницьких органів у окремих західноєвропейських країнах. До цих фактів належать такі: зародження станово-представницької монархії в країнах Європи у XII-XV столітті; виникнення кортесів в Іспанії з кінця XII до початку XIV століття; формування Парламенту в Англії з 1265 р., початок діяльності Генеральних штатів у Франції з 1302 року.

На емпіричному рівні історичні факти засвоюються учнями у вигляді історичних уявлень про життєдіяльність історичних постатей, спосіб повсякденного життя людей, їхні дії та вчинки, місця історичних подій та час їх протікання, кількість учасників тощо.

Уявленнями називають образи предметів або процесів (чи окремих їх властивостей), які в даний момент ми не сприймаємо. Для всіх уявлень характерна наочність.

У психологічному словнику за редакцією В. Зінченка та Б. Мещерякова феномен уявлення трактується як наочний образ предмета чи явища (події) дійсності, що в пам'яті чи в уяві виникає на основі минулого досвіду (даних відчуттів чи сприйняття) шляхом його відтворення в пам'яті чи уяві (Зінченко, Мещеряков, 1997, с. 200). У філософському словнику за редакцією В. Шинкарука, уявлення тлумачаться як чуттєво-наочні образи предметів, явищ чи дійсності, світу в цілому, який містить узагальнення індивідуального та суспільного досвіду людини (Шинкарук, 1986, с. 711). У словнику-довіднику Г. Ложкіна уявлення визначено як «чуттєво-наочний образ предметів чи явищ дійсності, який зберігається й відтворюється у свідомості і за відсутності безпосереднього впливу самих предметів на органи чуття» (Ложкін, 2011, с. 84).

Оскільки уявлення становлять собою відтворені чи переосмислені образи тих предметів, які діяли на наші органи чуттів у минулому, вони, як правило, лише фрагментарні та нестійкі. Водночас уявлення — це до певної міри узагальнені образи дійсності (з різноманітних способів сприйняття даного предмета ми конструємо один образ). Вони можуть виникати тільки коли вже наявний багатий матеріал сприймань, тобто сприйнято багато фактів.

Саме ця подвійна природа уявлення, поєднання в ньому рис конкретного і загального, робить уявлення основою для утворення в майбутньому історичних понять, ідей, висновків та узагальнень. Отже, збагачення пам'яті споживачів освітніх послуг знанням основних історичних фактів – одне з найважливіших завдань шкільного курсу історії.

На думку української дослідниці В. Прокопчук, процес формування історичних знань починається з формування історичних уявлень, проте, можна стверджувати, що формування всіх елементів історичних знань відбувається паралельно. Якщо у 5 класі більше формуються історичні уявлення, то в старших більше уваги приділяється формуванню історичних понять, а також знанням про закони та закономірності історичного процесу, однак формування уявлень також продовжується (Прокопчук, с. 10).

Методисти наголошують, що головним джерелом збагачення уявлень є правильне співвідношення в процесі навчання історії образу та слова. У зв'язку з цим ставляться дуже серйозні вимоги до використання вчителями усного методу навчання історії. Ще одним важливим джерелом створення у споживачів освітніх послуг чітких історичних уявлень є також застосування різноманітних наочних засобів навчання (картин, малюнків, фото, макетів, муляжів, графічних зображень). Нині з цією метою на уроках історії широко використовують технічні та програмні засоби навчання (відеозаписи кінофільмів, електронні підручники та атласи, презентації Power point тощо).

Історичні уявлення, що формуються у школярів на уроках історії, за твердженням О. Пометун, можна класифікувати таким чином: образні, кількісні, просторові або локальні, часові або хронологічні, логічні. Тому, формуючи систему уявлень про органи станово-представницької монархії в європейських країнах в епоху Середньовіччя, ми маємо, насамперед, звернути увагу на такі їх види.

Образні уявлення: за допомогою репродукцій історичних портретів, середньовічних мініатюр та ілюстрацій підручника вчитель формує образні уявлення про зовнішній вигляд Альфонса VII, Іоанна Безземельного, Філіппа IV Красивого, Симона де Монфора, Максиміліана I та інших історичних особистостей, які внесли значний вклад у процес формування західноєвропейських представницьких органів. Можна також використати на уроках репродукції мініатюр «Каталонські кортеси», «Засідання рейхстагу Священної Римської імперії, 1675 рік», фото сучасного вигляду залу у Вестмінстерському палаці, де засідав перший англійський парламент, зовнішнього вигляду парламенту Сполученого королівства тощо.

Кількісні уявлення: використовуючи тематичні таблиці та діаграми, учитель може сформувати у школярів уявлення про кількість членів станово-представницьких органів різних європейських країн.

Локальні уявлення: використовуючи на уроці роботу з атласом та контурною картою, методичні прийоми сюжетної розповіді, аналітичного опису, пояснення, учитель формує у споживачів освітніх послуг уявлення про місце розташування різних європейських станово-представницьких органів. З метою перевірки сформованих просторових уявлень, можна використати тести на зразок «Установіть відповідність між назвою станово-представницького органу та країною, де він знаходився».

Хронологічні уявлення: відбувається формування уявлень про час заснування станово-представницьких органів у різних країнах Європи. У процесі розповіді вчитель може запропонувати учням заповнювати

синхроністичну таблицю «Станово-представницькі органи країн Європи», де будуть вказані назви європейських країн та назви і хронологічні дати створення станово-представницьких органів у них.

У процесі створення системи історичних знань про створення та розвиток станово-представницьких органів у західноєвропейських країнах в епоху Середньовіччя, у споживачів освітніх послуг необхідно сформулювати логічні уявлення про структуру, склад та основні напрями діяльності складових частин англійського парламенту: Палати лордів та Палати общин; роль трьох станів, представники яких обиралися до Генеральних штатів: дворяни, духовенство та міщани; діяльність колегій, які входили до складу Німецького рейхстагу: Колегію представників імперських міст, Колегію князів, графів і вільних панів, Колегія курфюрстів.

Ознайомивши споживачів освітніх послуг із основними історичними фактами про зародження європейських станово-представницьких органів та сформувавши в них систему відповідних історичних уявлень про особливості розвитку станово-представницької монархії у провідних країнах Європи, переходять до наступного – теоретичного рівня формування історичних знань. Теоретичний матеріал – це вид історичних знань, загальноприйнятих у науці, у вигляді системи історичних понять, суджень, умовиводів, оцінок та висновків.

Теоретичний матеріал засвоюється учнями двома шляхами: 1) у готовому вигляді; 2) у процесі самостійного здобуття знань за допомогою вже сформованих на попередньому етапі умінь. Перший шлях реалізується за допомогою таких методичних прийомів, як пояснення, доведення, розмірковування, порівняльна й узагальнювальна характеристики.

Одним із ключових завдань теоретичного рівня системи історичних знань є формування історичних понять. У радянський період методикою формування історичних понять займалися вчені-методисти О. Вагін, Н. Дайрі, П. Гора, П. Некрасов, Г. Кревер, Л. Мельник та інші. На думку видатного українського методиста Л. Мельника, засвоєння системи історичних понять – одне з найважливіших завдань шкільного курсу історії (Мельник, 1974, с. 82). Як наголошує інший український науковець С. Терно, оволодіння основами будь-якої науки передусім означає засвоєння системи її понять (Терно, 2003, с. 36).

За визначенням психологічного словника загальної редакції А. Петровського, «поняття – це логічна форма мислення, найвищий рівень узагальнення, характерний для словесно-логічного мислення» (Петровський, Ярошевський, 1990, с. 285).

Історичні поняття – це відображення історичних подій, явищ і процесів у їх найістотніших зв'язках і відношеннях, узагальнена форма багатьох історичних фактів (*Практичне заняття № 3*).

За твердженням С. Терна, «наукові поняття виділяють і закріплюють функціональні властивості речей і явищ; їх не тільки визначають на основі досвіду, а створюють відповідно до поставлених завдань» (Терно, 2003, с. 36).

За змістом історичного матеріалу розрізняють такі види понять: економічні, суспільні, політичні, духовно-культурні, ідеологічні. За ступенем узагальнення виділяють частково-історичні, загальноісторичні, соціологічні поняття.

У процесі засвоєння історичних знань про систему станово-представницьких органів у країнах Європи учнями мають бути засвоєні, насамперед, політичні поняття: станово-представницька монархія, парламент, Генеральні штати, кортеси, рейхстаг, риксдаг, сейм. Також тут важливу роль відіграють такі соціальні поняття, як король, дворянство, барони, духовенство, рицарі, міщани.

На думку С. Терна, історичні поняття є найвищим ступенем організації історичних знань, найвищим рівнем узагальнення, формою історичного мислення. Основне їх призначення – організація та регулювання практичної діяльності учнів (Терно, 2003, с. 37).

На теоретичному рівні формування системи історичних знань школярі також набувають уміння оцінювати історичні факти, оскільки оцінка історичного факту – специфічне вміння, яке формується впродовж усього шкільного навчання історії на різних ступенях складності (*Практичне заняття № 3*).

Як вважає В. Артюх, на відміну від природничих наук, де факт – це щось безпосередньо наперед дане і по відношенню до чого потім застосовуються емпіричні методи пізнання (приміром, спостереження), в історії, оскільки об'єкт уваги знаходиться в іншому часовому модусі – минулому, безпосередній контакт між дослідником (суб'єктом пізнання) і предметом його уваги не передбачається» (Артюх, 2016). Про факти ми дізнаємося з історичних джерел, вони поза джерелами не існують. Оскільки ми не можемо безпосередньо переживати історичні факти та сприймати їх органами чуття, для розуміння факту його потрібно дослідити й оцінити. Як наголошують у своїй публікації А. Шевченко та С. Камаралі, уміння робити власні «відкриття» характеризують історика як творчу особистість і сприяють формуванню якостей, необхідних для майбутнього науковця (Шевченко та Камаралі, 2021, с. 82).

Необхідно чітко розрізняти первинну реальність історичних подій і образ цих подій у сучасній свідомості історика (Артюх, 2016). Тому вчителеві слід учити споживачів освітніх послуг бути максимально об'єктивними та критичними, оцінюючи історичні факти. При цьому необхідно брати до уваги особливості історичної епохи та інтерпретацію цих фактів у різних історичних джерелах.

Формуючи систему історичних знань про станово-представницькі органи в країнах Європи в епоху Середньовіччя, слід запропонувати школярам оцінити такі факти цього періоду: роль різних верств населення європейських країн у роботі станово-представницьких органів; вплив періоду діяльності станово-представницьких органів на майбутнє становлення європейського парламентаризму; вплив станово-представницьких зборів на життя в європейських країн; вплив важливих пам'яток права: Великої Хартії Вольностей (Англія, 1215 р.) та Золотої булли (Німеччина, 1356 р.) на розвиток західноєвропейського феодального права.

Надалі, продовжуючи засвоєння теоретичного рівня історичних знань, споживачі освітніх послуг переходять до порівняння історичних подій та явищ. Зокрема, можна запропонувати скласти порівняльну характеристику діяльності станово-представницьких органів провідних країн Західної Європи: англійського парламенту, французьких Генеральних штатів та німецького рейхстагу. З цією ж метою можна запропонувати споживачам освітніх послуг заповнити порівняльну таблицю.

Учитель розповідає про особливості діяльності вказаних станово-представницьких органів:

1) Парламент відрізнявся від Генеральних штатів тим, що в штатах три стани засідали окремо, причому кожний мав один голос. В Англії міщани і лицарство засідають спільно (з 1352 р.), що мало істотний вплив на подальшу долю держави.

2) Англійське міщанство було представлене в парламенті значно ширше, ніж французьке в Генеральних штатах. У Франції від політичного життя були ізольовані не лише міські низи, але й усі ті, хто не належав до міського патриціату.

3) Рейхстаг і місцеві ландтаги в німецьких землях були органами, чії рішення мали лише рекомендаційний характер. На реальну політику імператора і курфюрстів вони не здійснювали серйозного впливу. На відміну від французьких Генеральних штатів і, особливо, від англійського парламенту, станово-представницькі органи в Німеччині ніколи не претендували на роль державної влади.

Наступним етапом засвоєння теоретичного рівня системи історичних знань має стати формування у споживачів освітніх послуг уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями, процесами та явищами. Зокрема, учитель пояснює передумови, причини та наслідки становлення станово-представницьких органів у середньовічних країнах Європи. Передумовами формування станово-представницької монархії стали: бурхливе зростання міст, кількості міського населення; зміцнення внутрішнього ринку та розвиток товарно-грошових відносин; розквіт ремесла й торгівлі; прагнення міст звільнитися від зверхності феодалів; зростання політичної ролі міст; зародження нового, буржуазного суспільства.

Основними причинами встановлення станово-представницької монархії були: поширення в Європі римського права; послаблення в європейських державах васальних зв'язків, у зв'язку з чим монархи постійно потребували підтримки підданих у запровадженні нових податків; необхідність забезпечення в державі внутрішньої стабільності й підтримки зовнішньополітичного курсу (*Станова монархія у Франції*).

Висновки. Дослідження проблеми формування системи історичних знань споживачів освітніх послуг на прикладі формування знань про створення та розвиток станово-представницьких органів у європейських країнах в епоху Середньовіччя на уроках всесвітньої історії в 7-х класах закладів загальної середньої освіти дозволило прийти до таких висновків:

Історичні знання – це сукупність відкритих історичних наукових фактів та сформованих на їхній основі уявлень, понять, суджень, умовиводів, концепцій і теорій. Здобуті споживачами освітніх послуг у процесі навчання шкільних курсів історії знання знаходять своє відображення в історичних фактах, уявленнях, поняттях, судженнях, умовисновках, концепціях, теоріях.

Система історичних знань формується на двох рівнях: емпіричному та теоретичному. На емпіричному рівні школярі, насамперед, працюють із фактами, представленими в різних джерелах історичної інформації. Історичний факт – це найдрібніша одиниця історичних знань, знання про минуле, достовірність якого доведена історичною наукою. Основу фактичного матеріалу складають безпосередньо факти, які систематизуються й узагальнюються в історичних подіях, явищах та процесах. Для всіх уявлень характерна наочність, вони можуть виникати тільки коли вже наявний багатий матеріал сприймань, тобто сприйнято багато фактів.

Ознайомивши споживачів освітніх послуг з основними історичними фактами та сформувавши в них систему відповідних історичних уявлень,

слід переходити до теоретичного рівня формування історичних знань. Теоретичний матеріал – це вид історичних знань, загальноприйнятих у науці, у вигляді понять, суджень, умовиводів, оцінок та висновків.

Історичні поняття – це відображення історичних подій, явищ і процесів у їх найістотніших зв'язках і відношеннях. У процесі засвоєння історичних знань про систему станово-представницьких органів у країнах Європи споживачами освітніх послуг мають бути засвоєні політичні поняття: станово-представницька монархія, парламент, Генеральні штати, кортеси, рейхстаг, риксдаг, сейм.

На теоретичному рівні формування системи історичних знань учитель навчає порівнювати історичні події, процеси та явища. Наступним етапом має стати визначення причинно-наслідкових зв'язків історичних подій, процесів та явищ. Зокрема, учитель має пояснити учням передумови та причини становлення станово-представницьких органів у країнах Європи.

На теоретичному рівні формування системи історичних знань споживачі освітніх послуг також набувають уміння давати власну оцінку історичним фактам. Учителеві слід вчити школярів бути максимально об'єктивними та критичними, оцінюючи історичні факти. При цьому необхідно брати до уваги особливості історичної епохи та інтерпретацію цих фактів у різних історичних джерелах.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі можуть стати дослідження, присвячені формування системи знань про особливості діяльності представницьких органів у провідних країнах світу в процесі генези парламентаризму в країнах світу в період Нового часу, період остаточної інституціоналізації парламентаризму в країнах світу в умовах монополізації капіталізму у XIX – на початку XX ст., процесі становлення сучасного європейського парламентаризму у XX – XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА

- Артюх, В. (2016). Що таке історичний факт? *Сумський історичний портал*. 5 березня 2016. Режим доступу: <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/8837-shchotakeistorychnyifakt.html> (Artiukh, V. (2016). What is a historical fact? *Sumy historical portal*. Retrieved from: <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/8837-shchotakeistorychnyifakt.html>)
- Вагин, А. А. (1968). *Методика преподавания истории в средней школе*. М.: Просвещение (Vagin, A. A. (1968). *Methods of teaching history in high school*. Moscow).
- Вяземский, Е. Е., Стрелова, О. Ю. (2003). *Теория и методика преподавания истории*. М.: Владос (Viazemsky, E. E., Strelova, O. Yu. (2003). *Theory and methods of teaching history*. Moscow: Vlados).
- Давыдов, В. В. (1972). *Виды обобщения в обучении*. М.: Педагогика (Davydov, V. V. (1972). *Types of generalization in teaching*. Moscow: Pedagogika).

- Великий психологічний словник.* (2003). Б. Мещеряков, В. Зінченко (упоряд. та заг. ред.). СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК. (Meshcheryakov B., Zinchenko V. (Eds.) (2003). *Large psychological dictionary.* Sankt-peterburg: PRAYM-EVROZNAK).
- Короткова, М. В., Студеникин, М. Т. (2000). *Практикум по методике преподавания истории в школе.* М.: ВЛАДОС (Korotkova, M. V., Studenikin, M. T. (2000). *Workshop on the methods of teaching history at school.* Moscow: VLADOS).
- Мельник, Л. Г. (1974). *Методика викладання історії.* К.: Радянська школа (Melnik, L. G. (1974). *Methods of teaching history in secondary school.* Kyiv: Radyanska shkola).
- Некрасов, П. А. (1969). *Методика формирования исторических понятий и представлений у учащихся средних школ.* Одесса (Nekrasov, P. A. (1969). *Methods for the formation of historical concepts and ideas among secondary school students.* Odessa).
- Пометун, О. І., Фрейман, Г. О. (2006). *Методика навчання історії в школі.* К.: Генеза (Pometun, O. I., Freiman, G. O. (2006). *Methods of teaching history at school.* Kyiv: Heneza).
- Прокопчук, В. Є. *Формування історичних уявлень школярів.* Режим доступу: <https://vova-pinchuk.webnode.ru/files/Проко...> (Prokopchuk, V. Ye. *Formation of historical ideas of schoolchildren.* Retrieved from: <https://vova-pinchuk.webnode.ru/files/Проко...>).
- Практичне заняття № 3. Тема: Особливості історичного матеріалу у школі.* Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24834> (Practical lesson № 3. Topic: Peculiarities of historical material in school. Retrieved from: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24834>).
- Психологія: терміни, поняття, визначення : словник-довідник* (2011). Г. В. Ложкін (ред). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки (Lozhkin, H. V. (Eds.) (2011). *Psychology: terms, concepts, definitions: dictionary-reference book.* Lutsk: Lesia Ukrayinka Volynsky National University).
- Психологический словарь* (1997). В. П. Зинченко, Б. Г. Мещеряков (ред.). М.: Педагогика-Пресс (Zinchenko, V. P., Meshcheriakov, B. G. (Eds.). (1997). *Psychological Dictionary.* Moscow: Pedagogika-Press).
- Психология. Словарь.* (1990). Петровский А. В., Ярошевский М. Г. (ред.). М.: Политиздат (Petrovskii, A. V., Yaroshevskiy, M. G. (Eds.) (1990). *Psychology. Dictionary.* Moscow: Politizdat).
- Савченко, О. Я. (1997). *Дидактика початкової школи.* К.: Абрис (Savchenko, O. Ya. (1997). *Primary school didactics.* Kyiv: Abrys).
- Станова монархія у Франції.* Вікіпедія. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Estate_monarchy_in_France. *Wikipedia.* Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Estate_monarchy_in_France.
- Терно, С. (2003). Історичні поняття: структура і способи визначення. *Історія в школах України, 3, 36-37* (Terno, S. (2003). Historical concepts: structure and methods of definition. *History at schools of Ukraine, 3, 36-37*).
- Філософський словник.* (1986). В. І. Шинкарук (ред.). К.: Голов. ред. УРЕ (Shynkaruk, V. I. (Eds.) (1986). *Philosophical dictionary.* Kyiv: Main red. URE).
- Шевченко, А., Камаралі, С. (2021). Навчання історії та проблема гуманізації освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 1 (105), 79-91* (Shevchenko, A., Kamarali, S. (2021). History teaching and the problem of humanization of education. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 1 (105), 79-91*).

РЕЗЮМЕ

Камбалова Янина. Формирование системы исторических знаний о создании и развитии сословно-представительных органов западноевропейских стран в эпоху средневековья на уроках всемирной истории в 7 классе.

Целью статьи является обзор методики формирования исторических знаний учащихся 7 класса о создании и развитии сословно-представительных органов в западноевропейских странах в эпоху Средневековья как составной части общей системы исторических знаний школьников. Автором проанализированы особенности формирования исторических знаний на эмпирическом и теоретическом уровнях. Приведены различные методические приемы, которые могут быть использованы учителями в процессе формирования системы исторических знаний о создании и развитии сословно-представительных органов в западноевропейских странах в эпоху Средневековья на уроках всемирной истории в 7 классе.

Ключевые слова: эмпирический и теоретический уровень знаний, исторический факт, историческое представление, историческая концепция.

SUMMARY

Kambalova Yanina. Formation of the system of historical knowledge about creation and development of the statute-representative bodies of western European countries in the epoch of middle ages in 7th grade.

The aim of the article is a review of methodology of formation of historical knowledge of the 7th grade consumers of educational services about creation and development of the statute-representative bodies of western European countries in the epoch of middle ages, as part of the general system of historical knowledge of consumers of the educational services. There are various methodological techniques that can be used by teachers in the process of forming a system of historical knowledge about creation and development of estate-representative bodies in Western European countries in the Middle Ages in world history lessons in 7th grade. Sufficient attention has always been paid to the formation of a system of historical knowledge of consumers of the educational services by methodological scientists and practitioners. Therefore, the author of the article reviewed textbooks and scientific and methodological publications of Ukrainian and Russian researchers of different historical periods. In particular, the works of O. Vagin, L. Melnyk, O. Savchenko, O. Pometun and G. Freiman, S. Terno, M. Korotkova, M. Studenikin, E. Viazemsky, O. Strelova and others are mentioned.

The author analyzes the features of the formation of historical knowledge at the empirical and theoretical levels. The optimal combination of factual and theoretical material in each specific historical course is determined in terms of methodological provisions on the empirical and theoretical levels of knowledge. In this regard, the author of the article offers a classification and methods of studying the facts of the past and provides techniques for forming ideas of the consumers of educational services about the process of creation and development of estate-representative bodies in medieval Western Europe on the basis of historical information. The article also presents the statements of modern scholars about the need to compare historical facts and methods of forming a system of historical concepts and causal relationships between them. Prospects for further exploration in this direction may be research on the formation of a system of knowledge about the peculiarities of representative bodies in the leading countries of the world in the genesis of parliamentarism in the world in modern times, the period of final institutionalization of parliamentarism in the world in the monopolization of capitalism in the XIX – early twentieth century, the process of formation of modern European parliamentarism in the twentieth – twenty-first century.

Key words: empirical and theoretical level of knowledge, historical fact, historical idea, historical concept.